

Monika Wołek

INWENTARYZACJA – EDUKACJA – KREACJA.
STOWARZYSZENIE KORONA PÓŁNOCNEGO KRAKOWA
WOBEĆ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO PODKRAKOWSKIEJ WSI

Wierność korzeniom nie oznacza mechanicznego kopiowania wzorów z przeszłości. Wierność korzeniom jest zawsze twórcza, gotowa pójść w głąb, otwarta na nowe wyznania, wrażliwa na znaki czasu¹.

– te słowa bł. Jana Pawła II wskazują współczesnym podejście do dziedzictwa kulturowego małej ojczyzny. Nie można kultury regionalnej/ lokalnej sprowadzić jedynie do skansenów, cepeliowskiej wytwórczości, czy miejscowego folkloru. Dziedzictwo kulturowe w dobie renesansu regionalizmu staje się potencjałem i katalizatorem zmian². Jest swoistym kapitałem, który należy chronić, pomnażać, który może stać się motorem do rozwoju gospodarczego małej ojczyzny.

Czerpanie z dorobku przodków powinno być procesem twórczym, angażującym zarówno pojedynczego człowieka, jak i wspólnoty rodzinne, parafialne, szkolne, lokalne.

Przestrzeń małej ojczyzny staje się rzeczywistością „zakorzeniającą” człowieka w bliskiej mu wspólnotcie, kulturze i terytorium, a tym samym daje poczucie bycia u siebie i bycia sobą, co ma swoje konsekwencje w sferze jego aktywności. Wpływa ono bowiem na zrozumienie swoich obowiązków i zadań, a finalnie na włączenie się w nurt życia własnego środowiska, w tworzenie świadomego społeczeństwa obywatelskiego, zdolnego kreować nowe oblicze swojego otoczenia z poszanowaniem historii, tradycji, zwyczajów.

STOWARZYSZENI, BY DZIAŁAĆ

Nasza organizacja zrzesza ludzi dumnych ze swojej małej ojczyzny, aktywnie działających na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego

¹ Jan Paweł II, *Przemówienie pożegnalne na lotnisku w Balicach, Kraków, 10 czerwca 1997 r.*, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, 1997, nr 7, s. 71.

² *Sprawozdanie z konferencji: Kultura i dziedzictwo kulturowe regionu, Tyniec, 2010*/ http://www.malopolskie.pl/Pliki/2012/Tyniec_konferencja.pdf/02.04.2012

i przyrodniczego, promujących region na wielu płaszczyznach. Sukces podejmowanych przez nas inicjatyw to także efekt owocnej współpracy z samorządami lokalnymi.

Stowarzyszenie Korona Północnego Krakowa działa jako Lokalna Grupa Działania na obszarze siedmiu graniczących z Krakowem gmin: Igołomia–Wawrzeńczyce, Kocmyrzów–Luborzyca, Liszki, Michałowice, Wielka Wieś, Zabierzów i Zielonki.

Impulsem, który zainicjował proces tworzenia LGD było uruchomienie I Schematu „Pilotażowego Programu LEADER”³. Jest to metoda dosyć prosta, oparta o kilka podstawowych zasad. Pierwsza z nich to terytorialność: program realizowany jest na konkretnym obszarze, zamieszkałym przez około 5 do 150 tys. osób. Druga, to oddolność inicjatyw – to mieszkańcy, poprzez Lokalną Grupę Działania (LGD), decydują co i jak chcą robić. Zasada trzecia to z kolei integralność podejścia i widzenia spraw w szerokim kontekście konkretnego obszaru, jego uwarunkowań, zasobów, ograniczeń, szans i możliwości. Zasada czwarta to partnerstwo – LGD tworzona jest na równoprawnych zasadach przez trzy kategorie partnerów: publicznych, prywatnych i społecznych. W pierwszej kategorii jest to przede wszystkim gminny i czasami powiatowy samorząd terytorialny. Kategoria druga to przedsiębiorcy i osoby prywatne. Trzecią kategorię stanowią organizacje, a więc różnego rodzaju stowarzyszenia, fundacje itp. Partnerstwo oznacza również, że grupa jest otwarta na wszystkich nowych członków i nie zamyka się w gronie założycieli. Zasada piąta to samodzielne zarządzanie finansami według określonych, przejrzystych reguł, a szósta, to innowacyjność. „Leader” to sposób na poszukiwanie nowych, rozwiązań problemów, przed którymi stają mieszkańcy danego terytorium. Nie chodzi tutaj o jakieś wyszukane technologie, choć i te są w „Leaderze” często wykorzystywane, ale o innowacyjność w danym miejscu i czasie. Temu służy siódma zasada programu – współpraca z innymi LGD w regionie, w kraju i za granicą. „Leader” to uczenie się od innych, twórcze adaptacje doświadczeń, jak również gotowość do dzielenia się z innymi własnymi doświadczeniami⁴.

Wdrażanie „Pilotażowego Programu Leader plus” podzielone zostało na dwa tzw. schematy:

Schemat I wdrażany był od końca 2004 do końca 2006 roku i obejmował następujące działania:

- wsparcie przygotowania strategii rozwoju obszarów wiejskich (Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich),
- wsparcie procesu tworzenia Lokalnej Grupy Działania,
- promocję obszarów wiejskich,

³ LEADER to skrót nazwy programu w języku francuskim: *Liasom Entre Actions de Developpemnet de l'Economie Rurale*. Dalej w tekście zwany „Leader”.

⁴ <http://www.leaderplus.org.pl/02.04.2012>

- mobilizację ludności do wzięcia aktywnego udziału w procesie rozwoju obszarów wiejskich.

Schemat II wdrażany od marca 2006 do końca 2008 i obejmował:

- wsparcie działalności LGD na rzecz realizacji strategii,
- promocję obszarów wiejskich,
- mobilizację ludności do wzięcia aktywnego udziału w procesie rozwoju obszarów wiejskich,
- upowszechnianie i wymianę informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich⁵.

Podczas pierwszego etapu (schemat I) opracowano Zintegrowaną Strategię Rozwoju obszaru siedmiu podkrakowskich gmin. Przygotowanie tego dokumentu było pierwszą próbą zinventaryzowania zasobów przyrodniczych i kulturowych obszaru Stowarzyszenia Korona Północnego Krakowa, zidentyfikowania mocnych i słabych stron wynikających z usytuowania wokół aglomeracji oraz zdefiniowania misji i celów, jakie stawia przed sobą Stowarzyszenie Z inicjatywy Stowarzyszenia, w ramach schematu I, młodzież przystąpiła do konkursu na najlepszą Sołecką Stronę Internetową. Zorganizowaliśmy uroczyste spotkanie, na którym uhonorowano uczestników dyplomami oraz nagrodami rzeczowymi ufundowanymi przez poszczególne gminy.

I chociaż dzisiaj, w dobie wszechpanujących portali społecznościowych, kiedy każdy zakłada tzw. *fun page* wsi, grupy, wydarzenia, to jednak w 2006 roku strona internetowa sołectwa była przejawem innowacyjności.

Sprawą największej wagi była decyzja uczestniczenia w Schemacie II „Pilotażowego Programu Leader plus” polegającym na zmodyfikowaniu ZSROW i ograniczeniu działania tylko na 3 gminy, ze względu na gęstość zaludnienia w pozostałych. Złożyliśmy projekt pod tytułem „Mała Korona Północnego Krakowa – Razem w Przyszłość” na kwotę 750 000 zł. Został on oceniony pozytywnie i zakwalifikowany do dofinansowania⁶.

„Leader” zaktywizował społeczności lokalne, wskazał możliwości rozwoju, wstępnie przygotował samorządy, organizacje pozarządowe, instytucje działające na wsi oraz samych mieszkańców obszarów wiejskich do nowego okresu programowania 2007–2013. Chodzi w nim głównie o to, by zmobilizować lokalną społeczność do wspólnej pracy na rzecz regionu, szukania dróg rozwoju gospodarczego i społecznego, interesowania się problemami i podejmowania wspólnych działań. Ma to też na celu uświadomienie mieszkańcom wsi., że od nich bardzo wiele zależy, że swoją pracą i pomysłowością są w stanie zmienić realia, w których żyją, poprawić jakość życia na wsi i przywrócić lokalną tożsamość⁷.

⁵ <http://www.fapa.com.pl/02.04.2012>

⁶ <http://www.koronakrakowa.pl/02.04.2012>

⁷ L. Le ś n i a k, *Nowy etap wdrażania podejścia Leader*, [w:] „Wieś i Doradztwo”, 2009,

Od momentu rozpoczęcia działalności Stowarzyszenia wiele się zmieniło. Z grupy kilkunastu osób, które były członkami-założycielami stało się ono prężnie działającą organizacją, liczącą obecnie 75 członków. Obejmuje swoim działaniem blisko 416,58 km² zamieszkiwanych przez około 94 000 osób.

„Wolno nie być głębokim badaczem, ale pod karą haniebnego wstydu nie godzi się nie znać ziemi, na której się mieszka” (W. Syrokomla).

Usytuowanie w obszarze metropolitalnym Krakowa – bliskość rynków zbytu produktów rolnych, miejsc pracy, edukacji, usług, ośrodków naukowych, to nie jedyne walory tego terenu. Oprócz bogatego dziedzictwa historycznego i kulturowego obszar ten obfituje w walory krajoznawczo-przyrodnicze i liczne atrakcje turystyczne. Wystarczy chociażby wspomnieć o jurajskich krajobrazach, wapiennych skałkach, ciekawych dolinkach, zalewach wodnych, licznych terenach leśnych i rekreacyjnych oraz szlakach.

Na obszarze działania Stowarzyszenia Korona Północnego Krakowa istnieją obiekty i zespoły architektoniczne wpisane do rejestru zabytków, ujęte w ewidencji konserwatorskiej oraz zarejestrowane i objęte ochroną stanowiska archeologiczne. Wśród zabytków należy wyróżnić: kościoły drewniane i murowane, relikty zamków, dwory, zespoły folwarczne, dawne komory celne, austriackie forty Twierdzy Kraków i zabytkowe cmentarze.

Obszar SKPK przecinają liczne szlaki turystyczne, które eksponują dziedzictwo kulturowe i naturalne 7 gmin Korony:

- Międzynarodowy Szlak Rowerowy Greenway–Kraków–Wiedeń,
- szlaki regionalne (łącznie co najmniej 3 powiaty),
- Jurajski Szlak Rowerowy – Kraków–Częstochowa,
- Dolina Dłubni – Kraków–Michałowice–Iwanowice–Trzyciąż,
- Szlak Orlich Gniazd – Kraków–Wolbrom,
- Szlak Warowni Jurajskich – Kraków–Częstochowa,
- Droga św. Jakuba,
- Szlak Kościuszkowski,
- Szlak Architektury Drewnianej.

INWENTARYZACJA ZASOBÓW OBSZARU SKPK

Członkowie Stowarzyszenia, świadomi bogactwa terenu, na którym działa, podjęli się dzieła inwentaryzacji dziedzictwa poprzez opis poszczególnych elementów składających się na krajobraz kulturowy i naturalny.

Autor pierwszej publikacji wydanej przez Stowarzyszenie Korona Północnego Krakowa, w ramach realizacji II Schematu „Programu Pilotażowego Leader plus”, Mateusz Wyżga, napisał we wstępie do swojej pracy:

Czas mija niewstrzymanie [...] Z wolna znikają uprawne pola, rzędy starych rosochatych wierzb, zmienia się charakter zabudowy. Oprócz ludzi odchodzą

w przeszłość budynki, pejzaże, tradycje, podania podkrakowskiej wsi⁸.

W kontekście zmian, które zachodzą w krajobrazie podkrakowskiej wsi niezwykle ważne staje się opisanie dorobku, który pozostawili po sobie nasi przodkowie, aby na podstawie zachowanych śladów odtworzyć i uchronić przed zapomnieniem dzieje małych ojczyzn.

Praca, wówczas doktoranta Akademii Pedagogicznej w Krakowie, jednego z członków założycieli Stowarzyszenia Korona Północnego Krakowa, stała się przyczynkiem do inwentaryzacji śladów działalności mieszkańców obszaru gmin Igołomia–Wawrzeńczyce, Kocmyrzów–Luborzyca i Michałowice. Była też próbą integralnego spojrzenia na ziemię, które choć podzielone na poszczególne jednostki administracyjne to przecież wspólnie, przez wieki, tworzyły tak charakterystyczne dziedzictwo kulturowe podkrakowskiej wsi.

Publikacja *Sercu najbliższa* jest cennym przewodnikiem zarówno dla rdzennych mieszkańców, jak również dla coraz liczniejszego grona nowo osiedlonych i turystów, którzy, chcąc odetchnąć od zgiełku miasta, szukają miejsc spowitych historią, otoczonych naturalnym krajobrazem.

Zainteresowanie, z jakim została przyjęta książka autorstwa Mateusza Wyżgi, wydana w 2008 roku pokazało, że wielu jest tych, którzy chcą poszukiwać swoich korzeni, zgłębiać historię miejsca, w którym mieszkają z dziada pradziada lub gdzie dopiero się osiedlili. Współcześnie kolejne samorządy gmin obszaru SKPK wydają monografie dotyczące swojego terenu.

Wykorzystując środki finansowe dostępne w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 podjęliśmy kolejną inicjatywę służącą inwentaryzacji zasobów kulturowych, czyli digitalizację i indeksację najbogatszych źródeł do badania historii chłopskich rodzin – ksiąg metrykalnych najstarszych parafii z terenu, na którym działa Stowarzyszenie. Pierwszy etap działań objął digitalizację metryk parafii: Raciborowice, Więclawice, Rudawa i Czulice. Podkreślić tutaj należy wolę współpracy ze strony Kurii Metropolitalnej w Krakowie oraz otwartość proboszczów wspomnianych parafii. Obecnie do grona partnerów zajmujących się digitalizacją metryk dołączyła także Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie.

Po zakończeniu badań efekty pracy, w postaci indeksu, zostaną udostępnione w Internecie, co zapewne ucieszy genealogów-amatorów, którzy będą mieli łatwy dostęp do informacji o swoich przodkach.

Zważywszy na fakt, iż w przypadku ksiąg metrykalnych mamy do czynienia z materiałem źródłowym, który nie był kopiowany, celem

⁸ M. Wyżga, *Sercu najbliższa. Inwentaryzacja zasobów kulturowo-przyrodniczych Małej Korony Północnego Krakowa*, Raciborowice 2008, s. 5.

nadrzędnym podjętych działań jest zabezpieczenie cyfrowe staropolskich metryk.

Warto nadmienić, iż wśród Lokalnych Grup Działania jesteśmy pionierami w dziedzinie digitalizacji tego typu źródeł, o których wartości niech zaświadczą słowa dra Mateusza Wyżgi, historyka, pracownika naukowego Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, który z ramienia Stowarzyszenia zajmuje się tym żmudnym zadaniem.

Metryki można nazwać kopalnią historyczną. Wiele z nich nie było dotąd celem naukowych eksploracji, a przy ich otwieraniu jeszcze wysypuje się piach, jakim przed kilkuset laty osuszano świeży atrament⁹.

ABY UMOCNIC WIĘZI Z MAŁĄ OJCZYZNĄ – EDUKACJA LOKALNA

O edukacji regionalnej mówi się zazwyczaj w kontekście szkolnego procesu dydaktyczno-wychowawczego. Biorąc jednak pod uwagę strukturę demograficzną podkrakowskich gmin, gdzie coraz większy odsetek stanowią mieszkańcy Krakowa, którzy przenoszą się na wieś, ważne jest integrowanie społeczności lokalnej i budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Temu służy edukacja regionalna/lokalna, która kształci poczucie tożsamości – więzi z małą ojczyzną – także dorosłych jej mieszkańców. Angażować się w nią może samorząd terytorialny, organizacje pozarządowe, ośrodki naukowe.

Stowarzyszenie Korona Północnego Krakowa we współpracy m.in. z Instytutem Historii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie oraz z samorządami gmin Korony podejmuje wiele inicjatyw na rzecz edukacji lokalnej. Począwszy od 2011 roku zorganizowaliśmy we współpracy z Instytutem Historii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie trzy konferencje naukowe, z których pierwsza dotyczyła tematu: „Księgi metrykalne jako źródło do ochrony i promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego i tożsamości historycznej mieszkańców. Księgi metrykalne i inne źródła do badania historii lokalnej”, druga traktowała o dziedzictwie kulturowym podkrakowskiej wsi, trzecia natomiast związana była z pokazaniem wydarzeń tzw. wielkiej historii, wpisanych w dzieje małych miejscowości obszaru, na którym działa Stowarzyszenie. Organizowane przez nas konferencje naukowe stają się swoistą przestrzenią, na której spotykają się ze sobą pasjonaci historii regionalnej reprezentujący środowisko naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz regionaliści-amatorzy, którzy niekiedy po raz pierwszy mają możliwość publicznego przedstawienia wyników prowadzonych przez siebie kwerend źródłowych.

⁹ M. Wyżga, *Dziedzictwo kulturowe podkrakowskiej wsi*, [w:] „Wieś i Doradztwo”, 2009, nr 3–4 (59–60), s. 17.

Zaproszenie kierujemy przede wszystkim do liderów lokalnych, do przedstawicieli organizacji pozarządowych działających na obszarze Korony, do jednostek samorządu terytorialnego, do osób, którym bliska jest historia małej ojczyzny. W 2013 roku zaprosiliśmy do uczestnictwa w konferencji nauczycieli oraz młodzież gimnazjalną.

Wydaje się, że w dobie gier komputerowych i celebryzacji życia, kiedy to autorytety ustępują miejsca idolom należy, podobnie jak za czasów zaborów, stanąć do walki o dusze młodego pokolenia. Dziś proces przekazywania dziedzictwa kulturowego ulega niejednokrotnie przerwaniu. Wraz z najstarszym pokoleniem odchodzi w niepamięć bogata tradycja i historia naszych przodków. Świat bardzo mocno i gwałtownie się zmienia. Czy można się dziwić młodym ludziom, którzy często zmuszeni trudną sytuacją finansową emigrują ze wsi nie tylko fizycznie ale i mentalnie? Młodsze pokolenia nie czerpią z mądrości starszych, odwieczna więź pokoleniowa zanika, starsi nie są już źródłem wiedzy o świecie. Młodzi, którzy przede wszystkim starają się odnaleźć w realiach coraz intensywniej zmieniającej się rzeczywistości i tzw. trendów, nie zawsze widzą sens w czerpaniu z dorobku minionych pokoleń. Narasta przepaść między pokoleniem starszych i młodych.

Być może, dzięki spotkaniu z naukowcami niektórzy spośród obecnych na konferencji młodych ludzi odkryją w sobie badawcze pasje, zaczną stawiać zastanej rzeczywistości pytania o czasy minione i rozpoczną wyścig z czasem, aby ocalić i utrwalić wspomnienia seniorów swojej rodziny.

Do młodzieży kierujemy kolejną inicjatywę Stowarzyszenia – projekt edukacyjny, który został zainaugurowany podczas konferencji zorganizowanej w dn. 24.05.2013 w Baranówce. Uczniowie szkół gimnazjalnych z obszaru Korony będą uczestniczyć w warsztatach, podczas których poznają zasady pracy badawczej i kwerendy źródłowej. W kolejnym etapie samodzielnie przystąpią do uzupełniania Arkuszy badawczych Dziedzictwa Kulturowego miejscowości obszaru SKPK¹⁰. Poniżej prezentujemy przykładowe kategorie arkuszy badawczych:

KATEGORIA: HISTORIA – WYDARZENIE HISTORYCZNE

Wydarzenia historyczne (bitwy, zajazdy, pobyty monarchów, zdarzenia ważne w skali lokalnej, regionalnej i ogólnokrajowej):

¹⁰ Arkusze opracowane m.in. na podstawie ankiet przygotowanych przez studentów Instytutu Historii UP w Krakowie oraz na podstawie wydawnictwa *Karty dziedzictwa kulturowego miejscowości. Ochrona wartości krajobrazu i środowiska kulturowego w studium do planu i miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy*, opracowanego w Regionalnym Ośrodku Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Krakowie w ramach ogólnopolskiego programu Ministerstwa Kultury i Sztuki „Ochrona i konserwacja zabytkowego krajobrazu kulturowego”. Arkusze opracowała Monika Wołek.

- a) wydarzenie;
- b) data wydarzenia;
- c) przebieg wydarzenia;
- d) skutki wydarzenia w skali lokalnej, regionalnej, ogólnopolskiej;
- e) świadkowie wydarzenia;
- f) źródła informujące o danym wydarzeniu, w tym materialne i nie-materialne – opis i zdjęcia;
- g) bibliografia.

KATEGORIA: HISTORIA – POSTAĆ HISTORYCZNA

Postać historyczna związana z daną miejscowością:

- a) życiorys danej postaci, w tym korzenie rodzinne, koleje życia ze szczególnym uwzględnieniem pobytu w danej miejscowości;
- b) charakterystyka roli, jaką odegrała dana postać w kształtowaniu rzeczywistości:
 - lokalnej,
 - regionalnej,
 - ogólnopolskiej;
- c) miejsca związane z pobytem danej postaci historycznej w miejscowości;
- d) źródła informujące o danej postaci i jej związkach z daną miejscowością: relacje świadków, wspomnienia rodzinne, dokumenty znajdujące się w posiadaniu osób prywatnych, archiwum parafialnym;
- e) materiał ikonograficzny: kopie zdjęć, portretów, obrazów, wycinki prasowe, fotografia miejsc związanych z daną postacią;
- f) bibliografia.

KATEGORIA: HISTORIA – MIEJSCE HISTORYCZNE

Miejsca historyczne związane z ważnymi wydarzeniami w skali lokalnej, regionalnej, ogólnopolskiej, związane z wybitnymi postaciami:

- a) opis miejsca np. tablica pamiątkowa – gdzie została umiejscowiona, przez kogo i kiedy ufundowana, z czego wykonana, kto się opiekuje teraz danym miejscem, w jaki sposób nawiązuje ono do wydarzeń historycznych/postaci historycznych;
- b) źródła informujące o historii danego miejsca: relacje świadków, wspomnienia, dokumenty archiwalne;
- c) materiał ikonograficzny: zdjęcie współczesne, zdjęcia archiwalne;
- d) bibliografia.

KATEGORIA: HISTORIA – WIELKA HISTORIA W MOJEJ RODZINIE

- a) wydarzenia historyczne o zasięgu lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim, w których brali udział członkowie mojej rodziny (daty, miejsca wydarzeń, krótki opis wydarzenia);

- b) pamiątki rodzinne związane z ważnym wydarzeniem o zasięgu rodzinnym, regionalnym i ogólnopolskim (opis pamiątki, w jaki sposób i kiedy znalazła się w mojej rodzinie, w jaki sposób nawiązuje do danego wydarzenia);
- c) źródła informujące o członkach mojej rodziny uczestniczących w ważnych wydarzeniach historycznych: relacje świadków, wspomnienia, dokumenty archiwalne (zapis wspomnień świadków);
- d) materiał ikonograficzny: zdjęcia, obrazy, portrety, osób uczestniczących w ważnych wydarzeniach historycznych, zdjęcia pamiątek rodzinnych;
- e) bibliografia.

Efekty prac uczniów będą publikowane na łamach kwartalnika społeczno-kulturowego wydawanego przez Stowarzyszenie Korona Północnego Krakowa, a zebrany materiał może stać się załącznikiem kolejnej próby inwentaryzacji dziedzictwa obszaru siedmiu podkrakowskich gmin. Wydaje się, iż wartością dodaną projektu realizowanego we współpracy z Instytutem Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie może być nawiązanie trwałej współpracy między szkołami, uniwersytetem i stowarzyszeniem, które to partnerstwo może zaowocować kolejnymi projektami, nie tylko z zakresu historii. Liczymy także, iż młodzi ludzie zauroczeni swoją małą ojczyzną zaangażują się w dzieło ochrony i rekonstrukcji krajobrazu podkrakowskiej wsi, będą dumnie nosić krakowskie stroje i kultywować tradycje herodów, pucheroków, procesji dożynkowych.

Tworzyć lokalność – publikacje Stowarzyszenia Korona Północnego Krakowa

Przestrzeń małej ojczyzny, zarówno ta realna geograficzna, jak i społeczno-kulturowa to, jak napisał S. Starczewski (*Małe Ojczyzny – tradycja dla przyszłości*):

miejsce doniosłych doświadczeń i przeżyć osobistych jej mieszkańców, formowania się ich biografii, to świat z którym zrosło się ich życie i z którym wiąże ich częstokroć silna więź emocjonalna. To dostępny zmysłowemu poznaniu świat wyglądom, kształtów i barw domów, ulic, parków, lasów, pól, łąk – świat niepowtarzalnej konstelacji krajobrazów. Mała ojczyzna jest płaszczyzną tworzenia się więzi lokalnych, zakorzenienia ludzi we własnej tradycji i historii.

To tutaj tworzy się lokalność rozumiana jako sposób funkcjonowania społeczności zamieszkującej określone terytorium (S. Ossowski: *Analiza socjologiczna pojęcia ojczyzny*).

Aby wspomagać dzieło umacniania lokalności jako wspólnoty podjęliśmy się wydawania kwartalnika społeczno-kulturowego „Lokalności”, którego pierwszy numer ukazał się w sierpniu 2011 roku. Naszym celem

jest odkrywanie tych niepowtarzalnych krajobrazów czasów minionych, zapisanych we wspomnieniach, zatrzymanych na starej fotografii, wpisanych w niezwykle biografie mieszkańców podkrakowskich ziem. Jednak nie skupiamy się li tylko na przeszłości, chcemy pokazywać współczesne inicjatywy, które służą ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, promują tradycje i integrują społeczność lokalną. Ponadto chcemy przedstawiać sylwetki ludzi, którzy, dumni ze swej małej ojczyzny, aktywnie działają na jej rzecz. „Lokalności” to zaproszenie czytelników do zwiedzania obszaru Korony Północnego Krakowa po to, by mogli osobiście dotknąć, posmakować, zachwycić się bogactwem tej pięknej ziemi.

Na łamach „Lokalności” prezentujemy te osoby, dzięki którym dane nam jest obcować dotychczas z dorobkiem materialnym dawnej podkrakowskiej wsi – jak chociażby regionalista Henryk Banaś z Bibic, czy pasjonatka historii ziemi michałowickiej, redaktor naczelna „Naddłubniańskich Pejzaży” – Elżbieta Kwaśniewska.

W gronie współredagujących kwartalnik znajdujemy zarówno przedstawicieli świata nauki jak i badaczy hobbystycznie zajmujących się historią, samorządowców i liderów organizacji pozarządowych.

Działalność wydawnicza SKPK jest ukoronowaniem pracy na rzecz inwentaryzacji zasobów obszaru i służy celom edukacyjnym. „Lokalności”, wydawane w nakładzie 2500 bezpłatnych egzemplarzy (publikacja jest finansowana ze środków PROW 2007–2013), zawsze szybko znajdują czytelników.

Zwieńczeniem konferencji naukowych organizowanych przez Stowarzyszenie są publikacje, w których prezentowane są referaty wygłaszane przez prelegentów. Wspomniane wydawnictwa pokonferencyjne służą upowszechnieniu wiedzy na temat efektów badań prowadzonych na obszarze, gdzie jest wdrażana Lokalna Strategia Rozwoju naszego Stowarzyszenia. Ponadto okazuje się, iż omawiane publikacje zajmują ważne miejsce nie tylko w bibliotekach regionalistów, ale także w bibliotekach szkolnych i gminnych. Zebrany materiał ubogacony o wskazówki bibliograficzne może stać się inspiracją dla tych, którzy chcieliby zająć się genealogią, poznać bogactwo kulturowe podkrakowskiej wsi czy wreszcie odkryć ślady wielkiej historii odcisnięte w najbliższej okolicy.

KREACJA – TWÓRCZE PODEJŚCIE DO DZIEDZICTWA

Obserwując zjawiska zachodzące we współczesnym świecie możemy stwierdzić, iż obecnie mamy do czynienia z powrotem do korzeni, zakorzeniania w małej ojczyźnie. Jak podkreśla ks. prof. dr Henryk Skorowski współczesny regionalizm nie ma charakteru defensywnego tzn. nie jest to ruch obronny w formie chronienia, zamykania w sobie, przechowywania i konserwowania cennych wartości własnej kultury i wspólnoty. ale jest wybitnie ofensywny i dynamiczny,

ma on na celu nie tylko zachowanie własnej odrębności, chociaż i tego nie można pominąć, ale ma on za zadanie przede wszystkim rozwijanie wielorakich wartości własnej odrębności, by w ten sposób ubogacać szeroko rozumiane życie społeczne współczesnego świata¹¹.

W myśl powyższego dziedzictwo kulturowe naszego regionu stanowi swoisty kapitał, który nie tylko należy chronić, ale i pomnażać.

Przejawem kreatywnego podejścia do dziedzictwa kulturowego obszaru Stowarzyszenia Korona Północnego Krakowa jest efekt końcowy projektu „Kreowanie marki lokalnej Korony Północnego Krakowa” – gra planszowa „Moja Mała Ojczyzna” (projekt finansowany przez Fundusz Inicjatyw Obywatelskich). Wspomniany projekt, koordynowany przez Marię Gorzkowską-Mbeda, to suma opisywanych wyżej przedsięwzięć: inwentaryzacji zasobów i edukacji. Jego celem nadrzędnym była promocja rodzimej tradycji poprzez wykreowanie marki lokalnej i stworzenie nowatorskiego narzędzia promocyjnego – gry planszowej. Cele szczegółowe to:

- wypracowanie innowacyjnych rozwiązań angażujących społeczności lokalne w Koronie poprzez propagowanie walorów historycznych i krajoobrazowych oraz lokalnych tradycji;
- wzrost zainteresowania turystów terenem Korony;
- promocja walorów przyrodniczych i kulturowych terenu Korony (m.in. cykliczna impreza);
- wypracowanie, w oparciu o zasoby regionu, bazy lokalnych atrakcji, produktów i usług turystycznych przedstawionej w postaci gry planszowej;
- propagowanie idei pracy wolontariackiej na rzecz lokalnych środowisk.

W pracę nad realizacją projektu zaangażowani byli przedstawiciele każdej z siedmiu gmin Korony. Główną osią przedsięwzięcia był cykl różnorodnych spotkań (praca zespołowa, wizyta studyjna, konferencja, szkolenie, festyn, turnieje) mających za zadanie wypracować markę lokalną i stworzyć grę planszową. Gra testowana była w szkołach, na imprezach plenerowych organizowanych przez Stowarzyszenie oraz na Rynku w Krakowie.

Po stworzeniu gry planszowej postanowiliśmy ruszyć w teren. „Wyprawy odkrywców – poszukiwanie skarbów Małopolski”, to tytuł projektu realizowanego w ramach programu „Małopolska Gościńska”. Szkolenie realizowało Stowarzyszenie Korona Północnego Krakowa (SKPK) we współpracy z Fundacją MiLA posiadającą licencję twórcy questingu Stevena Glazera.

¹¹ H. Sk o r o w s k i, *Regionalizm czynnikiem dynamizmu współczesnego państwa*, ruch.ngo24.pl/regionalizm/, z 20.04.2012.

Proces tworzenia questu pozwala twórcom dostrzec walory historyczne i krajobrazowe swojego miejsca zamieszkania. Jest to doskonała metoda edukacji regionalnej. Gotowe questy są nowatorskim sposobem na zwiedzanie i promocję walorów lokalnego dziedzictwa.

Questing to metoda polegająca na tworzeniu nieoznakowanych szlaków (questów) w terenie, gdzie można wędrować kierując się informacjami zawartymi w wierszowanych wskazówkach, zawierających zagadki. Każdy *quest* prowadzi do miejsca ukrycia skarbu – skrzynki/pudełka z pieczętą, której odbicie na ulotce potwierdza przejście całego questu i rozwiązanie zagadki.

Warsztaty z *questingu* odbyły się w Raciborowicach. Po zapoznaniu uczestników z zasadami budowania questu przeprowadzono wstępną inwentaryzację dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego Raciborowic. Następnie grupa udała się w teren. Podczas wędrowki dokonano wnikliwej obserwacji całej trasy wybierając początek i koniec szlaku questu. Kolejnym etapem było przygotowanie instrukcji, która opowiada historię miejsca, w tym przypadku kościoła parafialnego pw. św. Małgorzaty, oraz informacje dotyczące kierunku poruszania się od punktu do punktu na szlaku questu, a także niezbędne dla turysty-odkrywcy wskazówki i zagadki. Całość instrukcji do *questu* została napisana wierszem. Promocja *questu* będzie miała miejsce podczas festynu rodzinnego organizowanego we wrześniu 2013 roku w Raciborowicach.

Kolejną ważną inicjatywą, będącą kontynuacją działań związanych z wykreowaniem marki lokalnej, było nawiązanie współpracy z Fundacją Partnerstwo dla Środowiska. Celem współpracy, koordynowanej przez wiceprezes Stowarzyszenia, Barbarę Kawę, była analiza rynku potencjalnych dostawców produktów lokalnych. Dobre gleby przeważające na terenie LGD SKPK umożliwiające efektywną produkcję rolną stanowią doskonały obszar do rozwoju rolnictwa specjalistycznego, a usytuowanie w obszarze metropolitalnym Krakowa rynku zbytu płodów rolnych, może być szansą dla rolników i producentów. Pamiętać należy, iż przed wiekami to mieszkańcy podkrakowskich wsi zaopatrywali Kraków w niezbędne produkty.

W wyniku licznych wizyt studyjnych i rozmów z producentami i przetwórcami stworzono katalog potencjalnych produktów lokalnych, wśród których prym wiodły truskawki, jabłka, czereśnie, śliwki, a pośród warzyw: ziemniaki, marchewka i cebula. Zidentyfikowano także przetwory charakterystyczne dla naszego obszaru, m.in.: konfitury z dyni, z ostrężyn, z zielonych pomidorów, z róży, z jarzębin.

Producenci i przetwórcy, którzy zdecydują się na wypromowanie swoich produktów jako marki lokalnej Korony mogą liczyć na wsparcie merytoryczne zarówno Stowarzyszenia, jak i Fundacji Partnerstwo dla Środowiska.

Wspomnieć przy okazji należy, że Stowarzyszenie dotychczas aktywnie włączało się w upowszechnianie wiedzy na temat produktu lokalnego

realizując cykl szkoleń nt. jego urynkowienia. Kolejnym działaniem było zorganizowanie Akademii sadownika i warzywnika obejmującego cykl szkoleń z zakresu nowoczesnych metod upraw sadowniczych i warzywniczych z uwzględnieniem problematyki wykreowania produktu lokalnego. Podsumowaniem Akademii był wyjazd uczestników szkoleń do Hiszpanii, gdzie zostały zaprezentowane dwie formy funkcjonowania na rynku producentów truskawek – większość uczestników wyjazdu była plantatorami tych owoców. W czasie wyjazdu studyjnego przedstawiono grupę producencką oraz indywidualnego producenta, który prowadził produkcję pod osłonami. Uczestnicy wizyty zdecydowanie opowiedzieli się za indywidualną formą produkcji.

Reasumując, w latach 2007–2008 wsparciem doradczym w zakresie urynkowienia produktu lokalnego objęto grupę 30 osób, mieszkańców obszaru LGD SKPK. Spośród nich 2 osoby znalazły się wśród zidentyfikowanych producentów produktu lokalnego na obszarze subregionu Korona Północnego Krakowa. W roku 2010 Korona włączyła się w organizację konferencji poświęconej klastrom produktu lokalnego.

Jaką rolę odgrywa produkt lokalny w umacnianiu więzi z małą ojczyzną? Zgodnie z definicją podawaną przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska produkt lokalny to:

wyrób lub usługa, z którymi utożsamiają się mieszkańcy regionu, wytwarzane w sposób nie masowy i przyjazny dla środowiska, z surowców lokalnie dostępnych. Produkt lokalny staje się wizytówką regionu poprzez wykorzystanie jego specyficznego i niepowtarzalnego charakteru oraz angażowanie mieszkańców w rozwój przedsiębiorczości lokalnej.

Z powyższego widać, że dziedzictwo wsi może stanowić inspirację nie tylko dla badaczy i twórców ludowych. Jest przede wszystkim wyzwaniem dla ludzi kreatywnych, którzy nie pozwolą, aby dorobek materialny i duchowy funkcjonował li tylko jako skansen.

Czy Stowarzyszenie Korona Północnego Krakowa godnie wywiązuje się z zadań spadkobiercy dorobku dawnych mieszkańców podkrakowskiej ziemi? To oceniać obiektywnie dopiero potomni. Zapewne członkowie Stowarzyszenia we współpracy z gospodarzami gmin, na obszarze, których działamy, ze środowiskiem naukowym i organizacjami pozarządowymi realizują zadania, których celem jest zinwentaryzowanie i ochrona zastanego dziedzictwa. Podejmowane inicjatywy o charakterze edukacyjnym i publikacyjnym mają zapobiec powstaniu pustki kulturowej na wsi, która może nastąpić kiedy zostanie przerwany międzypokoleniowy przekaz kulturowy.

